
1968. GODINA – IZ DRUGOG UGLA

Mirjana Popović Radović

On the occasion of the 50th anniversary the 1968 riots, the author deals with lessons of the events which then happened in the world and notes that the echo of young voices expressing the leftist ideas which offered a perspective different from the philistine tendency to material acquisition in consumer society found its reflection in many movies, music and other original art expressions. Based on these values, in 2017 Bob Dylan was awarded the Nobel Prize in Literature.

Živeti da bi se ispričala priča.

G. G. Markes

U istoriji kulture postoje nepisana pravila, za koja je znala i epoha usmenog, o ostavljanju *poruka* u vremenu dijahronijske perspektive, kao odjek, kao eho.

Odjek mladih glasova u gradovima Francuske – Pariza, SAD – Nju Jorka, Nemačke – Berlina, Meksika, Italije – Rima, Japana – Tokija, Čehoslovačke – Praga, Jugoslavije – Beograda i Zagreba... 1968. godine, nije utihnuo.

U kulturno-istorijskoj memoriji višedecenijskog rastojanja od odigranih događaja, na ulicama gradova, na fakultetima i u fabrikama, **1968. godina**, ostala je datum upamćen, važan datum tog neobičnog, ustalasanog proleća.

Iako su svuda zbog policijske represije prema mladim pobunjenicima u gradovima, državne strukture brzo reagujući, ne samo ugušile pobunu, nego je ona potom negativno karakterisana na različite načine, prevashodno u političkom kontekstu. To je omogućilo državnoj torturi da, u cilju zaštite aparata vlasti, kao „uspostavljanja mira i reda...“, odmah ima opravdanje za svoje činove. Međutim, i docnije, u raspravama o toj temi, pobuna, pre svega studenata, komentarisana je kao neuspela, čak osuđena u principu na poraz, skoro kao jedna od „mladalačkih epizoda“ masovnog vida adolescentskog razvojnog puta.

Međutim, koliko je ta pobuna 1968. godine u svetu, bila značajna baš za establišmente, svuda, pokazalo je njihovo efikasno društveno prestrojavanje.

Pre svega, ukidanje autonomije univerziteta, a rasturanje narkotika, droge, među mlade, kojima je u stvari, u SAD savladan njihov bunt i težnja ka većoj individualnoj slobodi „kroz slobodnu ljubav“ – postajući u decenijama potom sredstvo masovne manipulacije i zavisnosti.

Iako pobuna 1968. godine nije bila revolucija, ona je ipak posmatrana prevashodno kao društveno-politički događaj – bunt, ponajpre zbog levičarske sadržine njene kritike postojećih društvenih sistema. Iako sovjetsko-staljinistički model društva nije bio blizak slobodarsko-stvaralačkim, individualno osvešćenim mladim pokretačima bunta 1968. godine u Evropi, stari eho „...balk komunizma kruži Evropom...“ usredsredio je odbrambenu pažnju vlastodržaca.

Zatim, činjenica je da je u Parizu pobuna studenata bila praćena štrajkom radnika u fabrikama, koji su se potom pridružili i njihovom generalnom štrajku u Francuskoj, širih razmera.

Isto tako, stav – *protiv svih autoriteta* – sa transparenta na Sorboni, istaknut je tokom štrajka radnika u fabrikama, kao protest protiv nadređenosti poslodavaca i njihovog odnosa prema zaposlenima, u stvari pravima onih, radnika, koji ostvaruju profit za vlasnike fabrika.

To je, naravno, moralo da zabrine vlastodršce, vlasnike firmi, državne moćnike. U pitanju je bio kapital.

Kako je iz misaono-teorijskog domena, ovakav konkretni zahtev radnika u odnosu na njihova prava, bio potpomognut stavovima sociologa-profesora univerziteta iz poznate filofske „frankfurtske škole“, kao i njihovim istaknutim studentima koji su i sami pisali knjige sa tom tematikom, (kao Rudi Dučke, vođa protesta u Berlinu, na primer), bilo je to za establišment zvono za uzburu. S obzirom da je u podeljenoj Nemačkoj posle poraza u II svetskom ratu, bilo u vlasti prerušenih i prilagođenih nekadašnjih nacista, Dučke je otvoreno protestovao protiv toga, osuđujući i imperijalističke tendencije američke spoljne politike koja je dovela do rata u Vijetnamu. Pobuna studenata u Americi 1968. godine, uz značajnu ulogu profesora i filofsfa Herberta Markuzea, koji je govorio i u Evropi, povezivala se sa Dučkeovim stavovima i protestima nemačkih studenata. Tako se dogodilo da je na ulici, dok je išao biciklom u apoteku da kupi lek za svoju šestomesečnu bebu, pogođen hitcima u glavu Rudi Dučke, od strane nekog neonaciste koji ga je prepoznao. Nekoliko godina docnije, ikao je ostao živ posle tog ranjavanja, umro je od epileptičnih posledica.

Govorili su da je Rudi Dučke bio harizmatičan vođa protesta studenta, kojima se obraćao u ime nemačkog Socijalističkog Saveza Studenata (SDS), iznoseći kritiku tadašnjeg nemačkog društva i kulture. Dučkeova supruga Grethen je napisala o njemu: „Bio je pun stvaralačke energije, i uvek spreman da pomogne ljudima u teškim situacijama.“

Rudi Dučke je živio onako kako je govorio, smatrao je, na primer, *bicikl demokratskim prevoznim sredstvom*, a njegova konstrukcija i zamisao potiču od uma jednog genija Leonarda Davinčija. Zato su simbolično na godišnjicu njegove smrti na ulicama nemačkih gradova i drugde, okupljeni njegovi poštovaoci, polagali svoje bicikle na pločnik.

Dogodilo se da je dizajniran i veliki plakat, sa Karlom Marksom na biciklu.

I u Americi i u Evropi pobuna 1968. godine bila je orijentisana protiv oblika života potrošačkog društva, s jedne strane, a za individualne slobode nesputane sitnoburžoaskim predrasudama, dobijajući u Americi razmere borbe za ravnopravnost crnih ljudi i njihova ljudska prava.

Budimo realni, tražimo nemoguće – bila je transparent rečenica na pariskoj Sorboni tih prolećnih dana 1968. U njoj, na oko, kontradiktornosti, sadržana je svest o neophodnosti pobune baš u tom trenutku, ali, takođe i razumevanje kompleksnosti ukupne stvarnosti u kojoj su živeli.

Vođa studentskog protesta u Parizu bio je Danijel Kon Bendit, a zbog njegove riđe kose i levičarskih shvatanja društva, imao je nadimak „Crveni Dani“. On je bio ko-predsednik grupe Evropskih Zelenih-Evropske Slobodne Alijanse u Evropskom parlamentu, mnogo docnije.

Tokom događaja u Parizu 1968. godine, odvijao se veoma dinamičan društveni život pobunjenih učesnika. Brojni okrugli

stolovi, gde se danonoćno diskutovalo, u fabrikama, školama, na fakultetima, pozorištima, pa čak i muzejima.

Ovakav kulturni život Protesta 1968. godine, okupljenih na fakultetima i u Beogradu, na Filozofskom i Filološkom, na Pravnom i Arhitektonskom fakultetu, praćen je i pozorišnim predstavama, recitalima poznatih glumaca koji su na taj način oglašavali svoj stav. Međutim, ovi protesti u realsocijalističkim državama imali drugačije karakteristike, iako su bili deo opšte atmosfere studentske pobune u svetu, gde su zajedno sa njima prisustvovali i profesori fakulteta, istaknuti intelektualci, isto tako.

Ali, Pariz je i tada, njegovi fakulteti, Sorbona posebno, bio svojevrsna svetska prestonica kulture i po sadržini, i po glasovima svog majskog studentskog protesta. Veoma dinamičan društveni život neformalnih sastanaka na ulicama, kojima su prisustvovali istaknuti francuski intelektualci, osim profesora univerzita, filozofi Žan Pol Sartr i Simon de Bovoar, na primer, isto tako filmski reditelji Fransoa Trifo, Žan Lik Godar, Melvil i mnogi drugi,

Već po tome 1968. godina je bila značajno zbivanje.

U isti mah gradovi kao središta slojevitog urbanog života, pokazivali su svoje višedimenzionalno lice kulture sopstvene svakodnevice, o kojoj je knjige napisao Anri Lefevr, na primer.

Iako su u Americi zbog naglašene pobune protiv rata u Vijetnamu, i mobilizacije mladih ljudi za rat, spaljivane masovno i kolektivno na ulicama, vojne knjižice, izvođene anti-ratne pesme, pevao i svirao na gitari nenadmašni Džimi Hendriks, takođe pevao sa gitarom i Bob Dilen i Džoan Baez na skupovima Martina Lutera-Kinga za ravnopravnost crnih ljudi, establišment se brzo poslužio rasturanjem droge na skupovima

od skoro pola miliona mladih ljudi, zloupotrebjavajući njihovu težnju za slobodnim životom bez pravila.

Uticao predavanja i angažovanja u to vreme na Univerzitetu Herberta Markuzea, njegova čuvena knjiga *Čovek jedne dimenzije*, otvarala je perspektivu drugačije vrste života od malograđanske težnje ka sticanju koje je nudilo potrošačko društvo. Egzistencijalna poruka tog društva bila je: *radite* (u našim firmama), *kupujte* (u našim trgovinama), *zabavljajte se* (u našoj organizaciji).

Skoro nepunu deceniju pre pojave značajne knjige Eriha Froma: *Imati ili biti*, pokret 1968. godine, studentski protest po brojnim prestonicama sveta, nastojao je da suprotstavi to *biti*, odnosno slobodno, individualno doživljavanje i aktivno učestvovanje u stvarnosti, drugim rečima, kulturu stvaralčke neposrednosti samog života čoveka, konzumentskoj težnji ka *imati*, ka pasivnoj potrošačkoj kulturi modernog doba koju je elektronska era učvrstila.

Bio je to u izvesnom smislu neo-prosvetiteljski pokret već samom činjenicom da su njegovi nosioci bili obrazovani ljudi, (profesori, filosofi, studenti) gde je saznavanje smisla čovekove životne svakidašnjice i slobode izbora, bilo mera društvene organizacije. Otuda se humanističko-levičarski pogled na društveni sistem javio kao posledica, kao mogući *praxis* posle *theorie*.

Međutim, ovakva društveno-prosvetiteljska težnja nije mogla biti masovna, zahtevala je individualno društveno osveščene pojedince, zato je bunt 1968. godine, bio samo *svetleći signal*, mogući putokaz, tako da o neuspehu nema razloga ni da se govori i piše.

Ne može se zaobići ni sematika epohe i detalja da je pojava takve ličnosti kakav je bio Ernesto Če Gevara, vremenski

prethodila protestima 1968. godine, ostavljajući, čak samo kao pojedinac, (ubijen je 1967.) dubok trag u svetskoj kulturnoj memoriji, naročito mladih ljudi, sve do danas.

Odraž te atmosfere tih godina, bili su mnogi filmovi, muzika(rokenrol) i brojne samosvojne a originalne vrednosti umetničkog izraza. Te vrednosti su dovele do Nobelove nagrade za književnost 2017. godine uručene Bobu Dilenu, gde se sam njegov život,njegov muzički i književni izraz prožima u celinu, u stvari biva njegova biografija. U tom smislu, duh 1968.godine je ne samo preživeo, nego nije mogao biti poražen na individualnom umetničkom i stvarala; kom planu.

Dovoljno je pomenuti samo završnu strofu čuvene Dilenove pesme: *Teška će kiša pasti*, pa da se duh 1968. godine nasluti kao dah nove nadolazeće kulture koja nastaje iz prožimanja života i stvaralaštva:

*Plavooki sine moj, reci mi, šta ćeš sada?
Šta smeraš, malo dete, kakva te nosi nada?
Sad hitam natrag, pre no što kiša krene,
Duboko, najdublje u crnu šumu ću zaći,
Tamo gde mnogo je ljudi čije su ruke prazne,
Tamo gde otrovne kapi bujicom silnom naviru,
Gde dom i tamnica gadna jedno kraj drugog stoje,
Tamo gde lice dželata uvek je dobro skriveno,
Tamo gde glad je gnusna, duše zaboravljene,
Tamo gde crno je boja i gde ništa je broj,
Pesmu ću svoju sad da govorim, nju ću da mislim i dišem,*

*I njen ću odraz s planine jasno da pokažem svima,
Na okeanu da stojim, sve dok ne počnem da tonem,
Tu pesmu moram dobro da znam, pre nego što je zapevam,
A teška se, teška,teška kiša sprema,
Teška će kiša pasti.*

(sa engleskog preveo **Zoran Paunović**)